

Програмування на мові Паскаль Частина II Тема 1. Масиви

© К.Ю. Поляков

Переклад: Р. М. Васильчик

Масиви

Масив – це група однотипних елементів, які мають спільне ім'я і розміщені в пам'яті поряд.

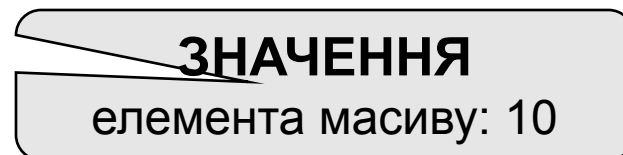
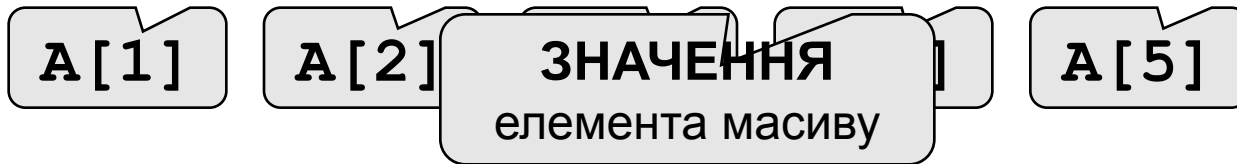
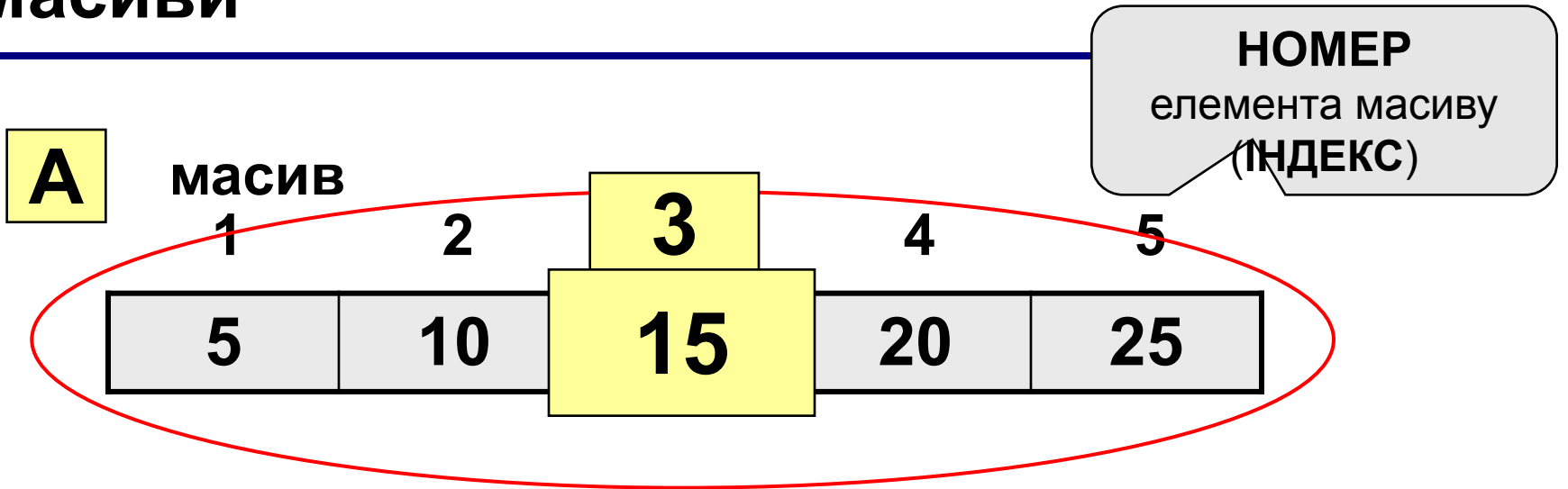
Особливості:

- всі елементи мають **один тип**
- весь масив має **одне ім'я**
- всі елементи розміщені в пам'яті **поряд**

Приклади:

- список учнів в класі
- квартири в будинку
- школи в місті
- дані про температуру повітря за рік

Масиви

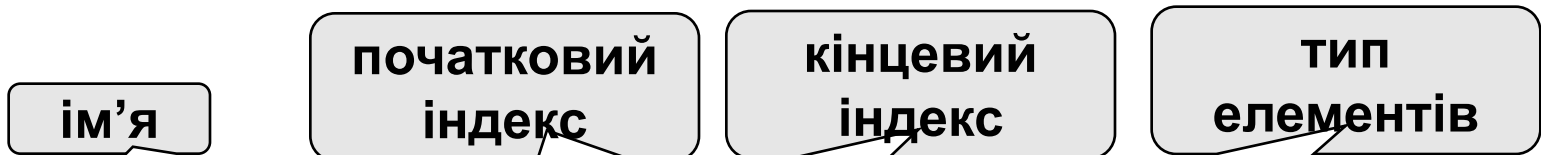

Оголошення масивів

Для чого оголошувати?

- визначити **ім'я** масиву
- визначити **тип** масиву
- визначити **кількість елементів**
- виділити **місце в пам'яті**

Масив цілих чисел:


```
var A : array[ 1 .. 5 ] of integer ;
```

Розмір через константу:

```
const N=5 ;  
var A : array[1..N] of integer;
```

Оголошення масивів

Масиви інших типів:

```
var X, Y: array [1..10] of real;  
      C: array [1..20] of char;
```

Інший діапазон індексів:

```
var Q: array [0..9] of real;  
      C: array [-5..13] of char;
```

Інд

```
var A: array ['A'..'Z'] of real;  
      B: array [False..True] of integer;  
...  
      A['C'] := 3.14259*A['B'];  
      B[False] := B[False] + 1;
```

Що неправильно?

```
var a: array [1..1  
             0] of integer;
```

...

```
A[5] := 4.5;
```

```
var a: array ['a'..'z'  
             ] of integer;
```

...

```
A['b'  
  ] := 15;
```

```
var a: array [0..9] of integer;
```

...

```
A[10] := 'X';
```

Масиви

Оголошення:

```
const N = 5;  
var a: array[1..N] of integer;  
    i: integer;
```

Введення з клавіатури.

```
for i:=1 to N do begin  
    write('a[', i, ']=');  
    read ( a[i] );  
end;
```

```
a[1] = 5  
a[2] = 12  
a[3] = 34  
a[4] = 56  
a[5] = 13
```


Чому
write?

По

```
for i:=1 to N do a[i]:=a[i]*2;
```

```
writeln('Масив А:');  
for i:=1 to N do  
    write(a[i]:4);
```

```
Масив А:  
10 24 68 112 26
```

Завдання

"4": Ввести з клавіатури масив з 5 елементів, знайти середнє арифметичне всіх елементів масиву.

Приклад:

Введіть п'ять чисел:

4 15 3 10 14

середнє арифметичне 9.200

"5": Ввести з клавіатури масив з 5 елементів, знайти мінімальний з них.

Приклад:

Введіть п'ять чисел:

4 15 3 10 14

мінімальний елемент 3

При зміні N решта програми не повинна змінюватися!

Програмування на мові Паскаль Частина II

Тема 2. Максимальний елемент масиву

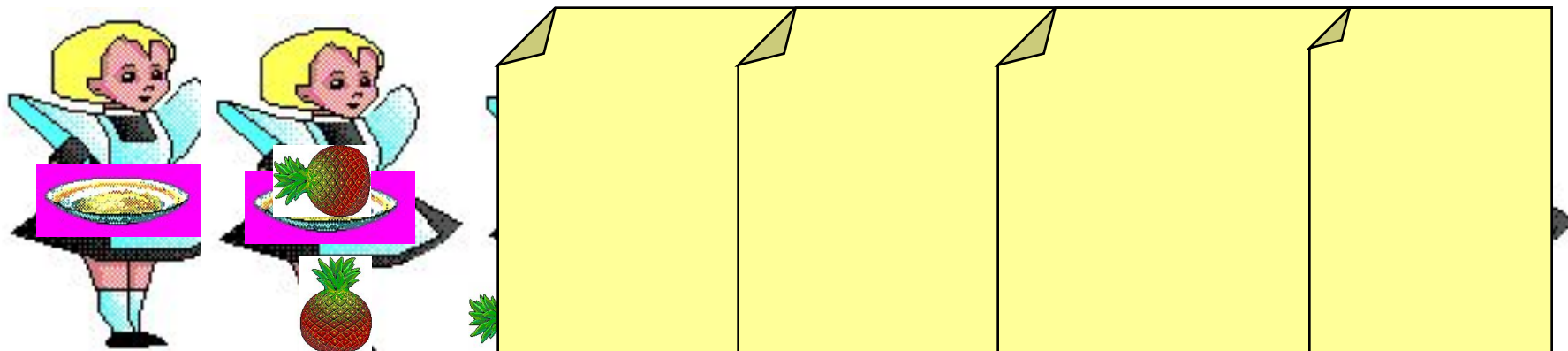
© К.Ю. Поляков

Переклад: Р. М. Васильчик

Максимальний елемент

Задача: знайти в масиві максимальний елемент.

Алгоритм:

Псевдокод:

```
{ вважаємо, що перший елемент – максимальний }  
for i:=2 to N do  
  if a[i] > { максимального } then  
    { запам'ятати новий максимальний елемент a[i] }
```

? Чому цикл від $i=2$?

Максимальний елемент

Додатково: як знайти номер максимального елемента?

```

{ вважаємо, що перший – максимальний }
iMax := 1;
for i:=2 to N do      { перевіряємо всі решта }
  if a[i] > a[iMax] then { знайшли новий максимальний }
  begin
    { запам'ятати a[i] }
    iMax := i;      { запам'ятати i }
  end;
```


Як спростити?

По номеру елемента $iMax$ завжди можна знайти його значення $a[iMax]$. Тому всюди замінюємо max на $a[iMax]$ і забираємо змінну max .

Програма

```
program qq;
const N = 5;
var a: array [1..N] of integer;
    i, iMax: integer;
begin
  writeln('Вихідний масив:');
  for i:=1 to N do begin
    a[i] := random(100) + 50;
    write(a[i]:4);
  end;

  iMax := 1; { вважаємо, що перший - максимальний }
  for i:=2 to N do      { перевіряємо всі решта }
    if a[i] > a[iMax] then { новий максимальний }
      iMax := i;          { запам'ятати i }

  writeln; { перейти на новий рядок }
  writeln('Максимальний елемент a[' , iMax, ']=' , a[iMax]);
end;
```

випадкові числа в
інтервалі [50,150)

пошук
максимального

Завдання

"4": Заповнити масив з 10 елементів випадковими числами з інтервалу $[-10..10]$ і знайти в ньому максимальний і мінімальний елементи та їх номери.

Приклад:

Вихідний масив:

4 -5 3 10 -4 -6 8 -10 1 0

максимальний $a[4]=10$

мінімальний $a[8]=-10$

"5": Заповнити масив з 10 елементів випадковими числами з інтервалу $[-10..10]$ і знайти в ньому два максимальних елементи та їх номери.

Пример:

Вихідний масив:

4 -5 3 10 -4 -6 8 -10 1 0

максимальний $a[4]=10$, $a[7]=8$

Програмування на мові Паскаль Частина II

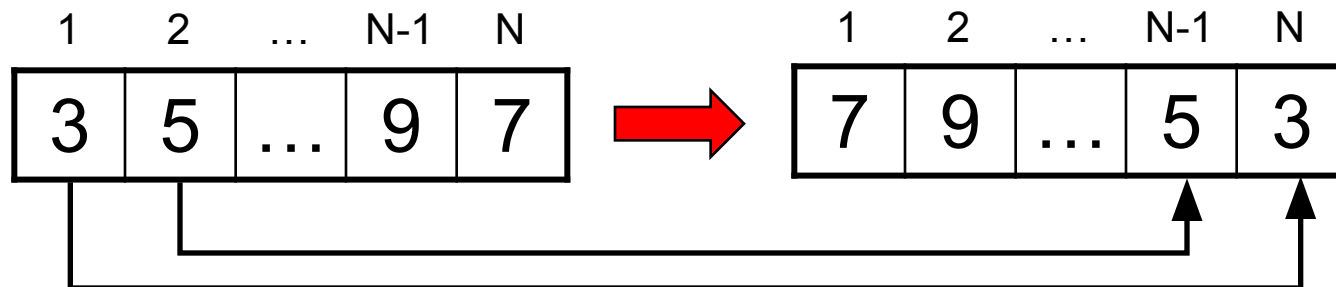
Тема 3. Опрацювання масивів

© К.Ю. Поляков

Переклад: Р. М. Васильчик

Інверсія масиву

Задача: переставити елементи масиву в зворотному порядку.

Алгоритм:

поміняти місцями $A[1]$ і $A[N]$, $A[2]$ і $A[N-1]$, ...

Псевдокод:

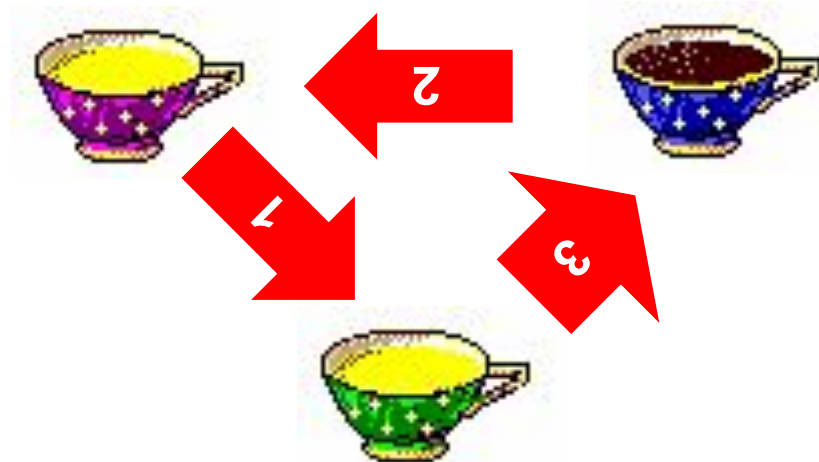
```
for i:=1 to N div 2 do  
  { поміняти місцями A[i] і A[N+1-i] }
```


Що неправильно?

Як переставити елементи?

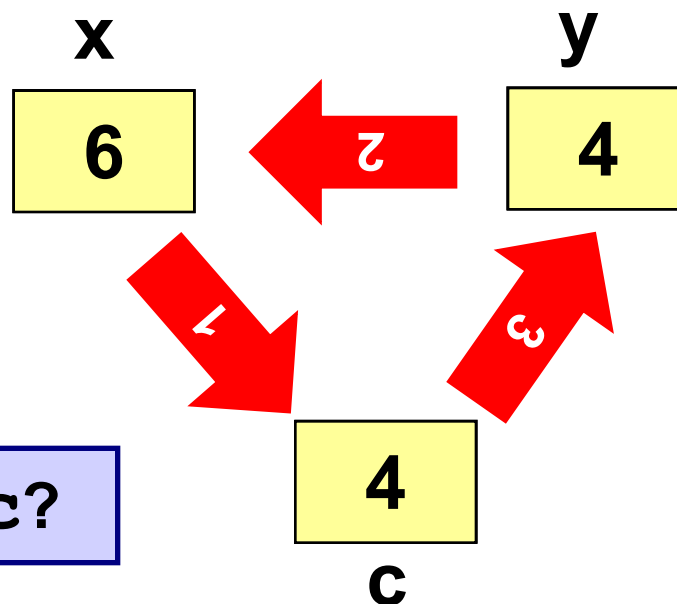
Задача: поміняти місцями вміст двох чашок.

Задача: поміняти місцями вміст двох комірок пам'яті.

~~$x = y;$
 $y = x;$~~

```
c := x;  
x := y;  
y := c;
```


Чи можна обійтися без **c**?

Програма

```
program qq;  
const N = 10;  
var A: array[1..N] of integer;  
    i, c: integer;  
begin  
    { заповнити масив }  
    { вивести вихідний масив }  
    for i:=1 to N div 2 do begin  
        c:=A[i]; A[i]:=A[N+1-i]; A[N+1-i]:=c;  
    end;  
    { вивести одержаний масив }  
end;
```

Завдання

"4": Заповнити масив з 10 елементів випадковими числами з інтервалу $[-10..10]$ і виконати інверсію окремо для 1-ї і 2-ї половини масиву.

Приклад:

Вихідний масив:

4	-5	3	10	-4		-6	8	-10	1	0
-4	10	3	-5	4		0	1	-10	8	-6

Результат:

"5": Заповнити масив з 12 елементів випадковими числами з інтервалу $[-12..12]$ і виконати інверсію для кожної третини масиву.

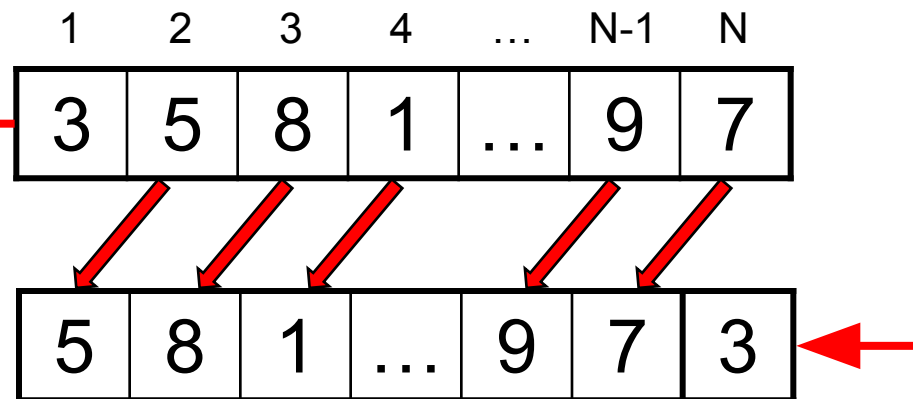
Приклад:

Вихідний масив:

4	-5	3	10		-4	-6	8	-10		1	0	5	7
10	3	-5	4		-10	8	-6	-4		7	5	0	1

Циклічний зсув

Задача: зсунути елементи масиву на 1 комірку, перший елемент стає на місце останнього.

Алгоритм:

$A[1] := A[2] ; A[2] := A[3] ; \dots ; A[N-1] := A[N] ;$

Цикл:

чому не N?

```
for i:=1 to N-1 do  
  A[i]:=A[i+1];
```


Що неправильно?

Програма

```
program qq;  
const N = 10;  
var A: array[1..N] of integer;  
    i, c: integer;  
begin  
    { заповнити масив }  
    { вивести вихідний масив }  
    c := A[1];  
    for i:=1 to N-1 do A[i]:=A[i+1];  
    A[N] := c;  
    { вивести одержаний масив }  
end;
```

Завдання

"4": Заповнити масив з 10 елементів випадковими числами з інтервалу $[-10..10]$ і виконати циклічний зсув ВПРАВО.

Приклад:

Вихідний масив:

4 -5 3 10 -4 -6 8 -10 1 0

Результат:

0 4 -5 3 10 -4 -6 8 -10 1

"5": Заповнити масив з 12 елементів випадковими числами з інтервалу $[-12..12]$ і виконати циклічний зсув ВПРАВО на 4 елементи.

Приклад:

Вихідний масив:

4 -5 3 10 -4 -6 8 -10 1 0 5 7

Результат:

-4 -6 8 -10 | 1 0 5 7 4 -5 3 10

|

Програмування на мові Паскаль Частина II

Тема 4. Сортування масивів

© К.Ю. Поляков

Переклад: Р. М. Васильчик

Сортування

Сортування – це розстановка елементів масиву в заданому порядку (по зростанню, спаданню, останній цифрі, сумі дільників, ...).

Задача: переставити елементи масиву в порядку зростання.

Алгоритми:

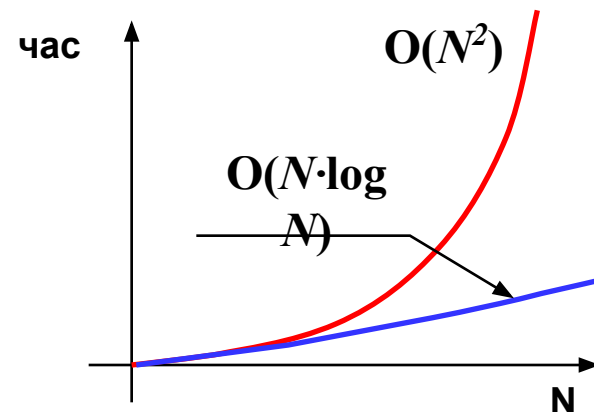
складність $O(N^2)$

- прості і зрозумілі, проте неефективні для переважної більшості масивів

- метод бульбашки
- метод вибору

складність $O(N \cdot \log N)$

- складні, проте ефективні
 - “швидке сортування” (*Quick Sort*)
 - сортування “купою” (*Heap Sort*)
 - сортування злиттям
 - пірамідальне сортування

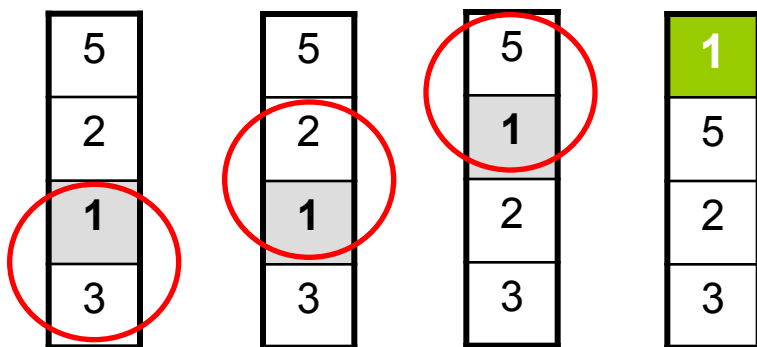

Метод бульбашки

Ідея – бульбашка повітря в стакані води піднімається з дна вверху.

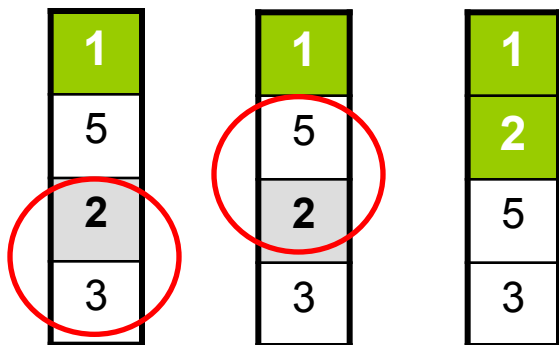
Для масивів – самий маленький ("легкий") елемент переміщується вгору ("спливає").

1-ий прохід

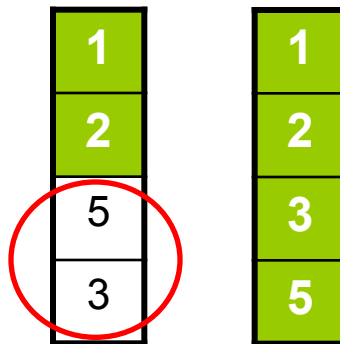

- починаємо знизу, порівнюємо два сусідніх елементи; вони стоять "неправильно", міняємо їх місцями
- за 1 прохід по масиву **один** елемент (самий маленький) стає на своє місце

2-ий прохід

3-ій прохід

Для сортування масиву з N елементів потрібен $N-1$ прохід (достатньо поставити на свої місця $N-1$ елемент).

Програма

1-ий прохід:

1	5
2	2
...	...
N-1	6
N	3

порівнюються пари

$A[N-1]$ і $A[N]$, $A[N-2]$ і $A[N-1]$

...

$A[1]$ і $A[2]$

$A[j]$ і $A[j+1]$

```
for j:=N-1 downto 1 do
  if A[j] > A[j+1] then begin
    c:=A[j]; A[j]:=A[j+1]; A[j+1]:=c;
  end;
```

2-ий прохід

1	1
2	5
...	...
N-1	3
N	6

$A[1]$ вже на своєму місці!

```
for j:=N-1 downto 2 do
  if A[j] > A[j+1] then begin
    c:=A[j]; A[j]:=A[j+1]; A[j+1]:=c;
  end;
```

i-ий прохід

```
for j:=N-1 downto i do
```

...

Програма

```
program qq;  
const N = 10;  
var A: array[1..N] of integer;  
    i, j, c: integer;  
begin  
    { заповнити масив }  
    { вивести вихідний масив }  
    for i:=1 to N-1 do begin  
        for j:=N-1 downto i do  
            if A[j] > A[j+1] then begin  
                c := A[j];  
                A[j] := A[j+1];  
                A[j+1] := c;  
            end;  
        end;  
    end;  
    { вивести одержаний масив }  
end;
```


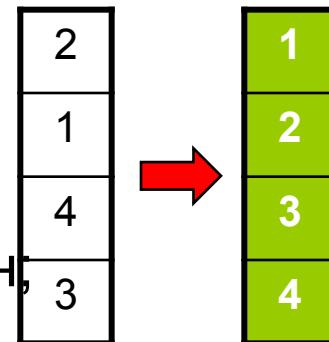
Чому цикл по i до $N-1$?

елементи вище $A[i]$
вже поставлені

Метод бульбашки з прапором

Ідея – якщо при виконанні методу бульбашки не було обмінів, масив вже посортований і решта проходів не потрібні.

Реалізація: змінна-прапор, показує, був чи ні обмін, якщо вона дорівнює **False**, то вихід.


```
var flag: boolean;
```

```
repeat
  flag := False; { скинути прапор }
  for j:=N-1 downto 1 do
    if A[j] > A[j+1] then begin
      c := A[j];
      A[j] := A[j+1];
      A[j+1] := c;
      flag := True; { підняти прапор }
    end;
until not flag; { вихід при flag=False }
```


Як покращити?

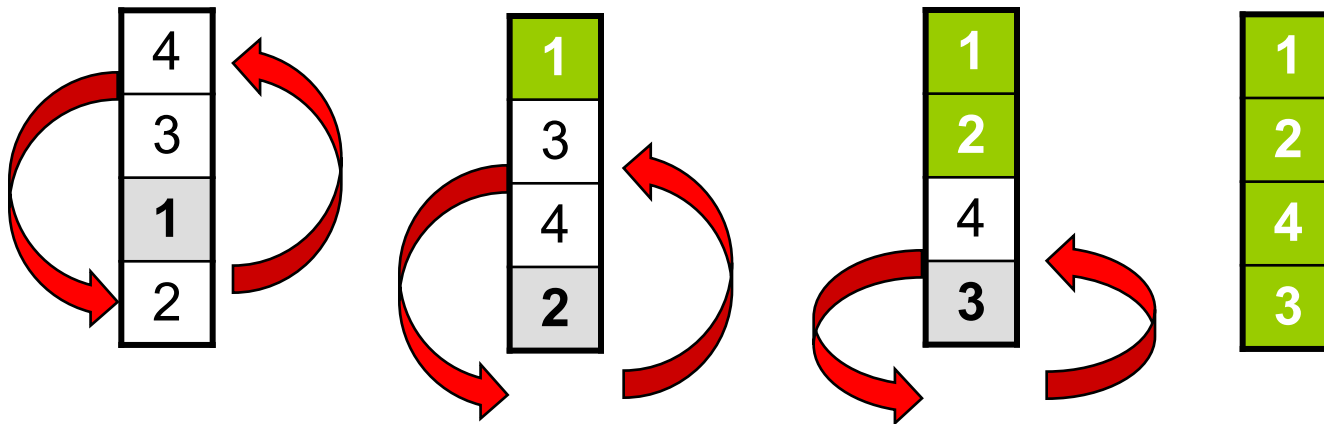
Метод бульбашки з прапором

```
i :=  
0;  
repeat  
  i := i +  
  1;  
  flag := False; { скинути прапор }  
  for j:=N-1 downto i do  
    if A[j] > A[j+1] then begin  
      c := A[j];  
      A[j] := A[j+1];  
      A[j+1] := c;  
      flag := True; { підняти прапор }  
    end;  
until not flag; { вихід при flag=False }
```

Метод вибору

Ідея:

- знайти мінімальний елемент і поставити на місце першого (помінять місцями з $A[1]$)
- із решти знайти мінімальний елемент і поставити на друге місце (поміняти місцями з $A[2]$), і т.д.

Метод вибору

потрібен $N-1$ прохід

```
for i := 1 to N-1 do begin
```

```
  nMin = i;
```

```
  for j := i+1 to N do
```

```
    if A[j] < A[nMin] then nMin:=j;
```

```
  if nMin <> i then begin
```

```
    c:=A[i];
```

```
    A[i]:=A[nMin];
```

```
    A[nMin]:=c;
```

```
  end;
```

```
end;
```

пошук мінімального від
A[i] до A[N]

якщо потрібно,
переставляємо

Чи можна забрати if?

Завдання

"4": Заповнити масив з 10 елементів випадковими числами з інтервалу [0..100] і відсортувати його за останньою цифрою.

Приклад:

Вихідний масив:

14 25 13 30 76 58 32 11 41 97

Результат:

30 11 41 32 13 14 25 76 97 58

"5": Заповнити масив з 10 елементів випадковими числами з інтервалу [0..100] і відсортувати першу половину по зростанню, а другу – по спаданню.

Приклад:

Вихідний масив:

14 25 13 30 76 | 58 32 11 41 97

Результат:

13 14 25 30 76 | 97 58 41 32 11

Програмування на мові Паскаль Частина II

Тема 5. Пошук в масиві

© К.Ю. Поляков

Переклад: Р. М. Васильчик

Пошук в масиві

Задача – знайти в масиві елемент, рівний **X**, або встановити, що його немає.

Розв'язання: для довільного масиву: **лінійний пошук** (перебір)

недостаток: **низька швидкість**

Як спростити? – завчасно підготувати масив для пошуку

- як саме підготувати?
- як використовувати “підготовлений масив”?

Лінійний пошук

nX – номер
потрібного
елемента в масиві

```
nX := 0; { поки не знайшли ... }
for i:=1 to N do { цикл по всіх елементах }
  if A[i] = X then { якщо знайшли, то ... }
    nX := i;      { ... запам'ятати номер }
if nX < 1 then writeln('Не знайшли...')
else          writeln('A[', nX, ']=' , X);
```

Покращення: після того, як знайшли X,
виходимо з циклу.

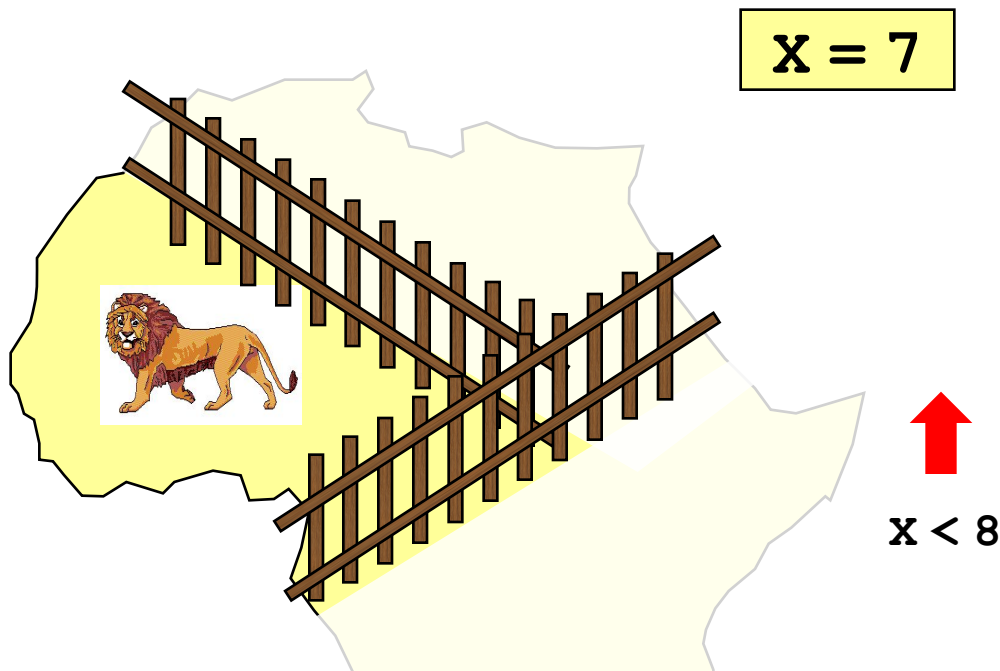

Що погано?

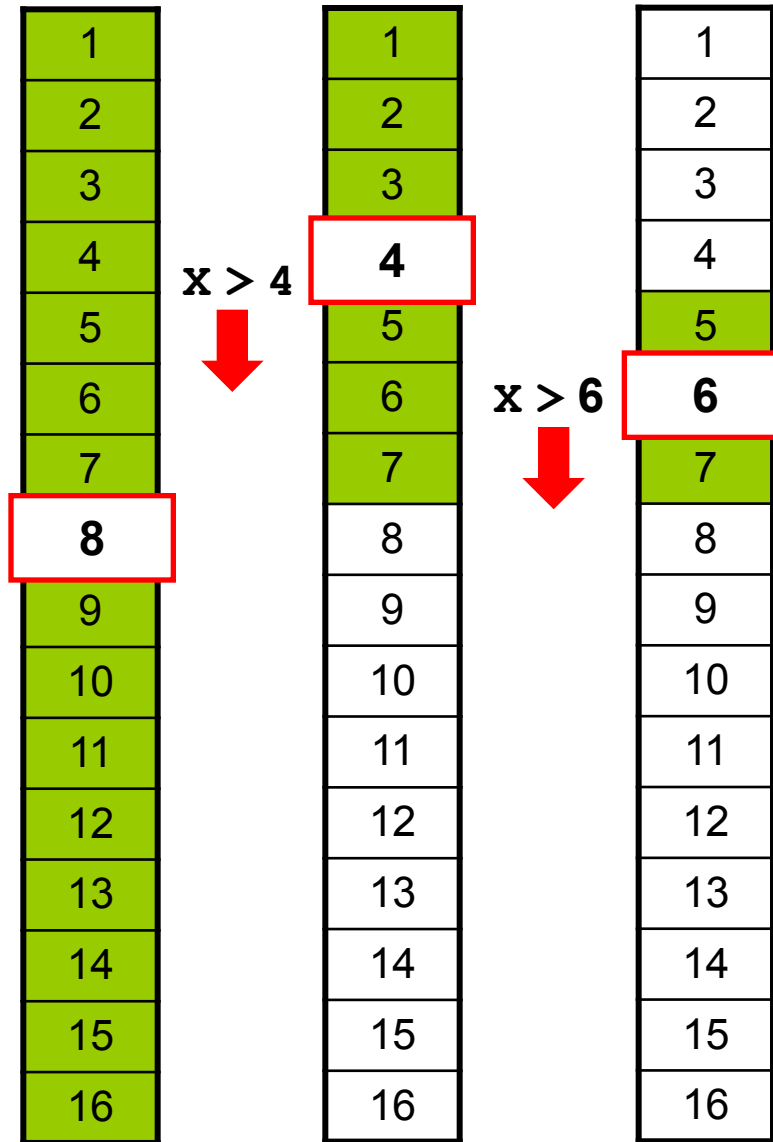
```
nX := 0;
for i:=1 to N do
  if A[i] = X then begin
    nX := i;
    break {вихід з циклу}
  end;
```

```
nX := 0; i := 1;
while i <= N do begin
  if A[i] = X then begin
    nX := i; i := N;
  end;
  i := i + 1;
end;
```

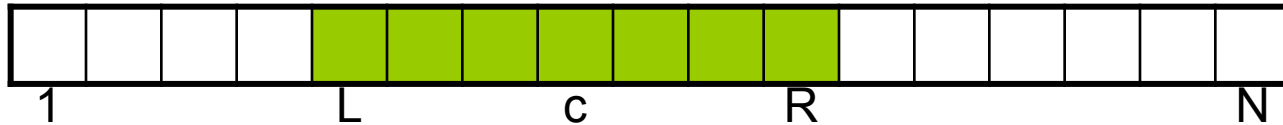
Двійковий пошук

1. Вибрати середній елемент $A[s]$ і порівняти з X .
2. Якщо $X = A[s]$, знайшли (вихід).
3. Якщо $X < A[s]$, шукати далі в першій половині.
4. Якщо $X > A[s]$, шукати далі в другій половині.

Двійковий пошук


```
nX := 0;
L := 1; R := N; {межі: шукаємо від A[1] до A[N] }
while R >= L do begin
  c := (R + L) div 2;
  if X = A[c] then begin
    nX := c;
    R := L - 1; { break; }
  end;
  if x < A[c] then R := c - 1;
  if x > A[c] then L := c + 1;
end;
if nX < 1 then writeln('Не знайшли...')
else
  writeln('A[' , nX, ']=' , X);
```

номер середнього
елемента

знайшли

ВИЙТИ З
ЦИКЛУ

зсуваємо
межі

Чому не можна `while R > L do begin ... end;` ?

Порівняння методів пошуку

	Лінійний	Двійковий
підготовка	ні	відсортувати
	кількість кроків	
$N = 2$	2	2
$N = 16$	16	5
$N = 1024$	1024	11
$N = 1048576$	1048576	21
N	$\leq N$	$\leq \log_2 N + 1$

Завдання

- "4":** Написати програму, яка сортує масив ПО СПАДАННЮ і шукає в ньому елемент, рівний X (це число вводиться з клавіатури). Використати двійковий пошук.
- "5":** Написати програму, яка рахує середню кількість кроків в двійковому пошуку для масиву з 32 елементів з інтервалу $[0,100]$. Для пошуку використати 1000 випадкових чисел в цьому ж інтервалі.

Програмування на мові Паскаль Частина II

Тема 6. Символьні рядки

© К.Ю. Поляков

Переклад: Р. М. Васильчик

Чим поганий масив символів?

Це масив символів:

```
var B: array[1..N] of char;
```

- кожен символ – окремий об'єкт;
- масив має довжину N, яка задана при оголошенні

Що потрібно:

- опрацьовувати послідовність символів як єдине ціле
- рядок повинен мати змінну довжину

Символьні рядки

```
var s: string;
```


В *Delphi* це обмеження знято!

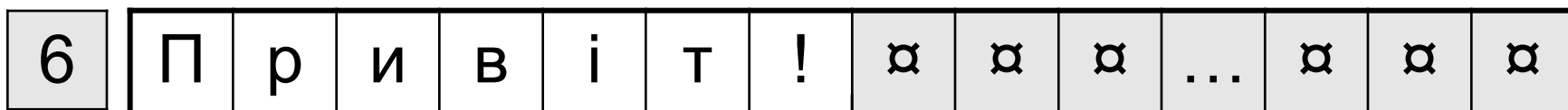
довжина рядка

s[3]

s[4]

1

255

робоча частина

s[1]

s[2]

1

20

```
var s: string[20];
```


Довжина рядка:

```
n := length ( s );
```

```
var i: integer;
```

Символьні рядки

Задача: ввести рядок з клавіатури і замінити всі букви "а" на букви "б".

```
program qq;  
var s: string;  
    i: integer;  
begin  
    writeln('Введіть рядок');  
    readln(s);  
    for i:=1 to Length(s) do  
        if s[i] = 'a' then s[i] := 'б';  
    writeln(s);  
end.
```

введення рядка

довжина рядка

виведення рядка

Завдання

"4": Ввести символний рядок і замінити всі букви "а" на букви "б" і навпаки, як великі, так і маленькі.

Приклад:

Ввести рядок:

ааббссААББСС

Результат:

ббаассББААСС

"5": Ввести символний рядок і перевірити, чи є він **паліндромом** (паліндром читається однаково в обох напрямках).

Приклад:

Введіть рядок:

АБВГДЕ

Результат:

Не паліндром.

Приклад:

Введіть рядок:

КОРОК

Результат:

Паліндром.

Операції з рядками

```
var s, s1, s2: string;
```

Запис нового значення:

```
s := 'Вася';
```

Об'єднання: додати один рядок в кінець другого.

```
s1 := 'Привіт';  
s2 := 'Вася';  
s := s1 + ', ' + s2 + '!';
```

'Привіт, Вася!'

Підрядок: повернути частину рядка з іншого рядка.

```
s := '123456789';  
s1 := Copy ( s, 3, 6 );  
s2 := Copy ( s1, 2, 3 );
```

з 3-го символу

6 штук

'345678'

'456'

Знищення і вставка

Знищення частини рядка:

```
s := '123456789';  
Delete ( s, 3, 6 );
```

6 штук

'12~~345678~~9'

'129'

рядок
мінється!

з 3-го символу

Вставка в рядок:

```
s := '123456789';  
Insert ( 'ABC', s, 3 );
```

починаючи з 3-го символу

'12ABC3456789'

що
вставляємо

куди
вставляємо

```
Insert ( 'Q', s, 5 );
```

'12ABQC3456789'

Пошук в рядку

Пошук в рядку:

s[3]

```
var n: integer;
```

```
s := 'Тут був Вася.' ;  
n := Pos ( 'y' , s ) ;  
if n > 0 then  
    writeln('Буква y - це s[' , n , ']')  
else writeln('Не знайшли') ;  
n := Pos ( 'Вася' , s ) ;  
s1 := Copy ( s , n , 4 ) ;
```

3

n = 11

Особливості:

- функція повертає номер символу, з якого починається зразок в рядку
- якщо слова немає, повертається 0
- пошук з початку (знаходиться **перше** слово)

Приклади

```
s := 'Вася Петя Мітя';  
n := Pos ( 'Петя', s );  
Delete ( s, n, 4 );  
Insert ( 'Катя', s, n );
```

6

'Вася Митя'

'Вася Катя Митя'

```
s := 'Вася Петя Мітя';  
n := length ( s );  
s1 := Copy ( s, 1, 4 );  
s2 := Copy ( s, 11, 4 );  
s3 := Copy ( s, 6, 4 );  
s := s3 + s1 + s2;  
n := length ( s );
```

14

'Вася'

'Мітя'

'Петя'

'ПетяВасяМітя'

12

Приклад розв'язання задачі

Задача: Ввести ім'я, по батькові і прізвище. Перетворити їх до формату "прізвище-ініціали".

Приклад:

Введіть ім'я, по батькові і прізвище:

Василь Алібабаєвич Хрюндіков

Результат:

Хрюндіков В.А.

Алгоритм:

- знайти перший пропуск і виділити ім'я
- знищити ім'я з пропуском із основного рядка
- знайти перший пропуск і виділити по батькові
- знищити по батькові з пропуском із основного рядка
- "склеїти" прізвище, перші букви імені і фамілії, крапки, пропуски...

Програма

```
program qq;
var s, name, otch: string;
    n: integer;
begin
    writeln('Введіть ім'я, по батькові і прізвище');
    readln(s);
    n := Pos(' ', s);
    name := Copy(s, 1, n-1); { вирізати ім'я }
    Delete(s, 1, n);
    n := Pos(' ', s);
    otch := Copy(s, 1, n-1); { вирізати по батькові }
    Delete(s, 1, n);        { залишилось прізвище }
    s := s + ' ' + name[1] + '.' + otch[1] + '.';
    writeln(s);
end.
```

Завдання

"4": Ввести ім'я файлу (можливо, без розширення) і змінити його розширення на ".exe".

Приклад:

Ввести ім'я файлу:

qqq

Результат:

qqq.exe

Ввести ім'я файлу:

qqq.com

Результат:

qqq.exe

"5": Ввести шлях до файлу і "розібрати" його, виводячи кожен вкладений папку з нового рядка

Приклад:

Ввести шлях до файлу:

C:\Мої документи\10-Б\Вася\qq.exe

Результат:

C:

Мої документи

10-Б

Вася

qq.exe

Програмування на мові Паскаль Частина II

Тема 7. Рекурсивний перебір

© К.Ю. Поляков

Переклад: Р. М. Васильчик

Рекурсивний перебір

Задача: Алфавіт мови племені "тумба-юмба" складається з букв **И**, **Ц**, **Щ** і **О**. Вивести на екран всі слова із **K** букв, які можна скласти в цій мові, і підрахувати їх кількість. Число **K** вводиться з клавіатури.

в кожній комірці може бути будь-яка з 4-х букв

1

K

--	--	--	--	--	--	--

4 варіанти

4 варіанти

4 варіанти

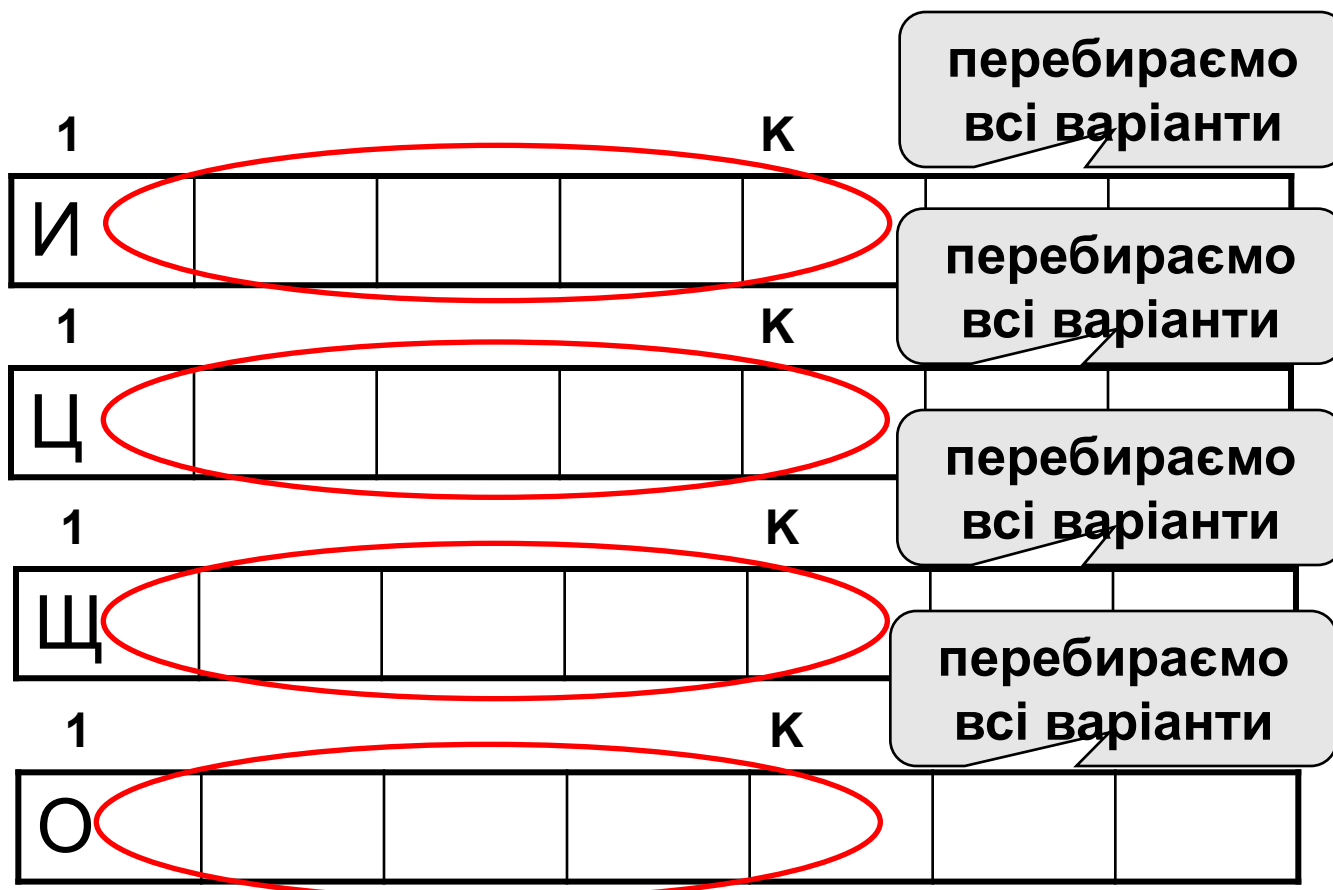
4 варіанти

Кількість варіантів:

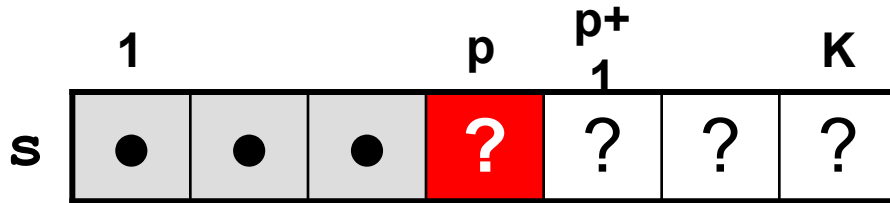
$$N = 4 \cdot 4 \cdot 4 \cdot \dots \cdot 4 = 4^K$$

Рекурсивний перебір

Рекурсія: Розв'язання задачі для слів з **K** букв зводиться до 4-х задач для слів з **K-1** букви.

Процедура


```
procedure Rec(p: integer);  
begin
```

```
  if p > K then begin  
    writeln(s);  
    count := count+1;  
  end
```

```
  else begin  
    s[p] := 'Ы'; Rec ( p+1 );  
    s[p] := 'Ц'; Rec ( p+1 );  
    s[p] := 'Щ'; Rec ( p+1 );  
    s[p] := 'О'; Rec ( p+1 );  
  end;
```

```
end;
```

Глобальні змінні:
`var s: string;`
`count, K: integer;`

закінчення рекурсії

рекурсивні виклики

А якщо букв багато?

Процедура

```
procedure Rec(p: integer);
```

```
const letters = 'ИЦЩО';
```

Всі букви

```
var i: integer;
```

```
begin
```

локальна змінна

```
  if p > k then begin
```

```
    writeln(s);
```

```
    count := count+1;
```

ЦИКЛ ПО ВСІХ БУКВАХ

```
  end
```

```
  else begin
```

```
    for i:=1 to length(letters) do begin
```

```
      s[p] := letters[i];
```

```
      Rec(p+1);
```

```
    end;
```

```
  end;
```

```
end;
```

Програма

```
program qq;  
var s: string;  
    K, i, count: integer;  
    procedure Rec(p: integer);  
        ...  
    end;  
begin  
    writeln('Введіть довжину слова:');  
    read ( K );  
    s := '';  
    s := '';  
    for i:=1 to K do s := s + ' ';  
    Rec ( 1 );  
    writeln('Всього ', count, ' слів');  
end.
```

глобальні змінні

процедура

рядок з K пропусків

Завдання

Алфавіт мови племені "тумба-юмба" складається з букв **И, Ц, Щ** і **О**. Число **К** вводиться з клавіатури.

- "4"**: Вивести на екран всі слова з **К** букв, в яких буква **И** зустрічається більше 1 разу, і підрахувати їх кількість.
- "5"**: Вивести на екран всі слова з **К** букв, в яких є однакові букви, що стоять поряд (наприклад, **ИЦЦО**), і підрахувати їх кількість.

Програмування на мові Паскаль Частина II

Тема 8. Матриці

© К.Ю. Поляков

Переклад: Р. М. Васильчик

Матриці

Матриця – це прямокутна таблиця чисел.

Матриця – це масив, в якому кожний елемент має два індекси (номер рядка і номер стовпця).

A

	1	2	3	4	5
1	1	4	7	3	6
2	2	-5	0	15	10
3	8	9	11	12	20

стовбець 3

рядок 2

комірка **A**[3, 4]

The diagram shows a 3x5 matrix labeled 'A'. The columns are numbered 1 to 5, and the rows are numbered 1 to 3. The cell at row 2, column 3 (value 0) is highlighted in green. A callout box labeled 'стовбець 3' points to the third column. Another callout box labeled 'рядок 2' points to the second row. A third callout box labeled 'комірка A[3, 4]' points to the cell at row 3, column 4 (value 12).

Матриці

Оголошення:

```
const N = 3;  
      M = 4;  
  
var A: array[1..N,1..M] of integer;  
     B: array[-3..0,-8..M] of integer;  
     Q: array['a'..'d',False..True] of real;
```

Введення з клавіатури:

Якщо переставити цикли?

```
for j:=1 to M do  
  for i:=1 to N do begin  
    write('A[' , i , ' , ' , j , ' ] = ' );  
    read ( A[i,j] );  
  end;
```

<i>i</i>	<i>j</i>	
A[1,1]		2
A[F,2]		5
A[F,3]		4
=		4
A[3,4]		5
=		4

Матриці

Заповнення випадковими числами

```
for i:=1 to N do  
  for j:=1 to M do  
    A[i,j] := random(25) - 10;
```

цикл по рядках

первал?

ЦИКЛ ПО СТОВПЦЯХ

Вывод на экран

```
for i:=1 to N do begin  
  for j:=1 to M do  
    write ( A[i,j]:5 );  
  writeln;  
end;
```

виведення рядка

12	25	1	13
15	1	12	44
6			7
1	45	22	23
	6	2	

в тому ж рядку

перейти на
новий рядок

Якщо переставити цикли?

Опрацювання всіх елементів матриці

Задача: заповнити матрицю з 3 рядків і 4 стовпців випадковими числами і вивести її на екран. Знайти суму елементів матриці.

```
program qq;  
const N = 3; M = 4;  
var A: array[1..N,1..M] of integer;  
    i, j, S: integer;  
begin  
    ... { заповнення матриці і виведення на екран}  
    S := 0;  
    for i:=1 to N do  
        for j:=1 to M do  
            S := S + A[i,j];  
        writeln('Сума елементів матриці ', S);  
    end;
```

Завдання

Заповнити матрицю з 8 рядків і 5 стовпців випадковими числами з інтервалу $[-10, 10]$ і вивести її на екран.

"4": Знайти мінімальний і максимальний елемент в матриці і їх номери. Формат виведення:

Мінімальний елемент $A[3,4]=-6$

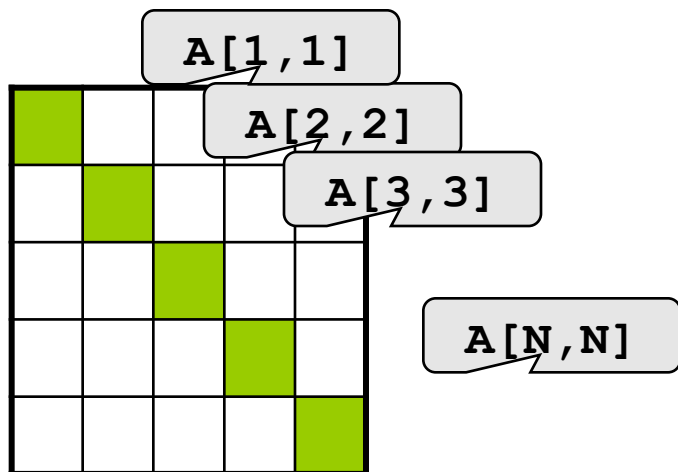
Максимальний елемент $A[2,2]=10$

"5": Вивести на екран рядок, сума елементів якого максимальна. Формат виведення:

Рядок 2: 3 5 8 9 8

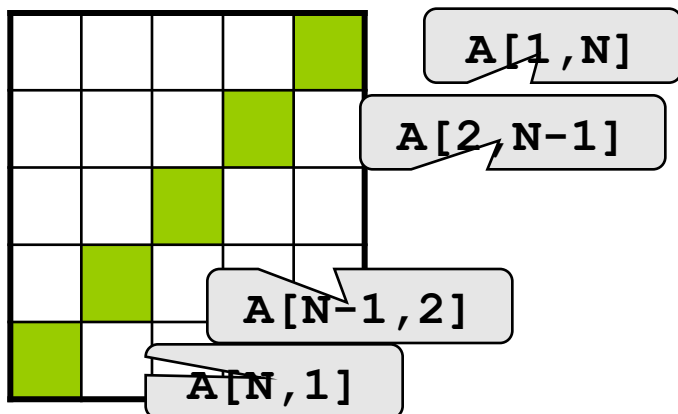
Операції з матрицями

Задача 1. Вивести на екран головну діагональ квадратної матриці з N рядків і N стовпців.


```
for i:=1 to N do  
  write ( A[i,i]:5 );
```

Задача 2. Вивести на екран другу діагональ.

сума номерів рядка в стовпця $N+1$

```
for i:=1 to N do  
  write ( A[i,  $N+1-i$ ]:5 );
```

Операції з матрицями

Задача 3. Знайти суму елементів, які стоять на головній діагоналі і нижче її.

Одиночний цикл чи вкладений?

рядок 1: $A[1, 1]$

рядок 2: $A[2, 1] + A[2, 2]$

...

рядок N: $A[N, 1] + A[N, 2] + \dots + A[N, N]$

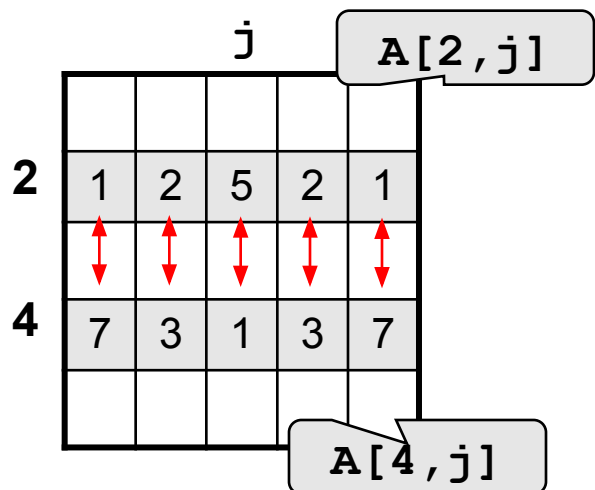
```
S := 0;
for i:=1 to N do
  for j:=1 to i do
    S := S + A[i,j];
```

цикл по всіх рядках

додаємо потрібні
елементи рядка i

Операції з матрицями

Задача 4. Перестановка рядків або стовпців. В матриці з N рядків і M стовпців переставити 2-й і 4-й рядок.


```
for j:=1 to M do begin
  c := A[2, j];
  A[2, j] := A[4, j];
  A[4, j] := c;
end;
```

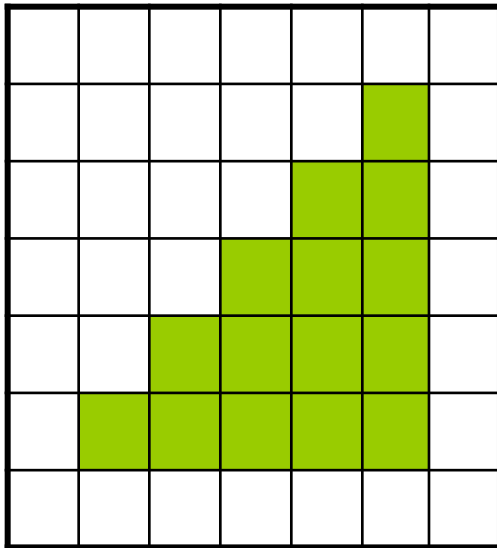
Задача 5. До третього стовпця додати шостий.

```
for i:=1 to N do
  A[i, 3] := A[i, 3] + A[i, 6];
```

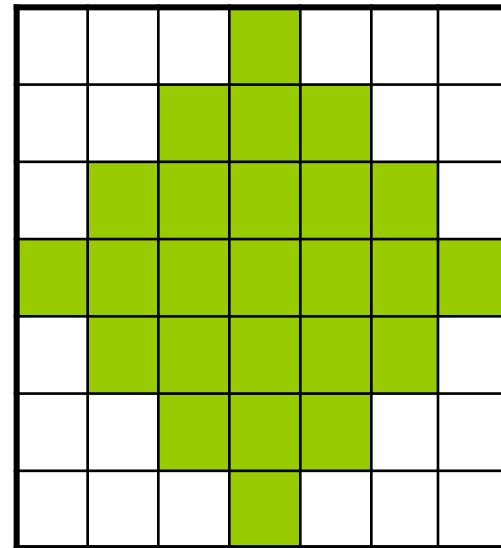
Завдання

Заповнити матрицю з 7 рядків і 7 стовпців випадковими числами з інтервалу $[-10,10]$ і вивести її на екран. Обнулити елементи, відмічені зеленим фоном, і вивести одержану матрицю на екран.

"4":

"5":

Програмування на мові Паскаль Частина II

Тема 9. Файли

© К.Ю. Поляков

Переклад: Р. М. Васильчик

Файли

Файл – це область на диску, яка має ім'я.

Файл

и

Текстові

тільки текст без оформлення,
не містить керівних символів (з
кодами < 32)

ASCII (1 байт на символ)

UNICODE (2 байта на символ)

*.txt, *.log,

*.htm, *.html

Двійкові

може містити будь-які
символи кодової таблиці

*.doc, *.exe,

*.bmp, *.jpg,

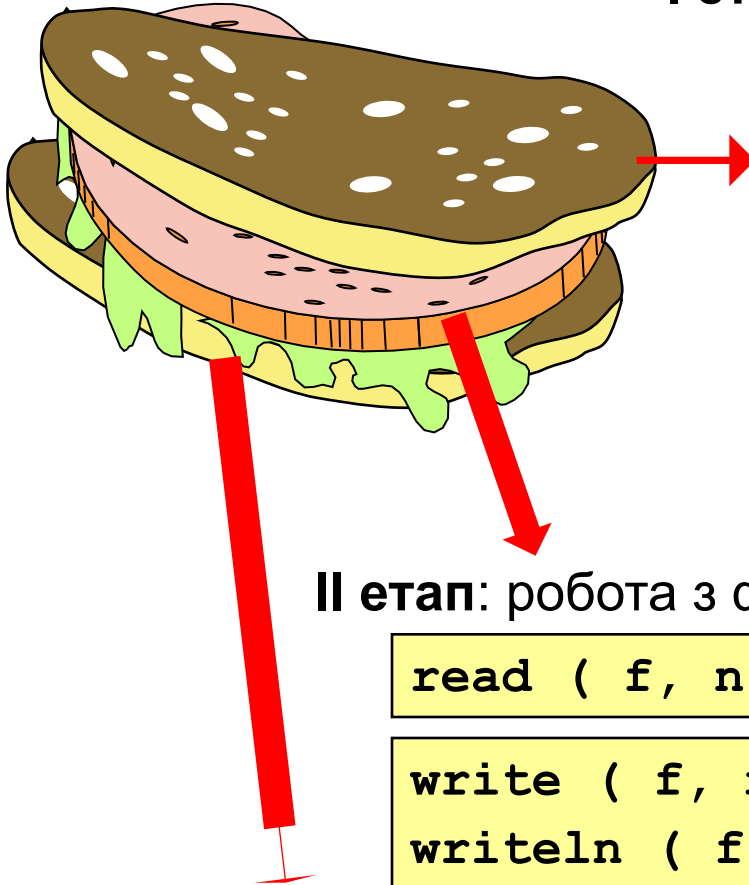
*.wav, *.mp3,

*.avi, *.mpg

Папки (каталоги)

Принцип сендвіча

Змінна типу
«текстовий файл»:
`var f: text;`

I етап. відкрити файл :

- зв'язати змінну **f** з файлом

```
assign (f, 'qq.dat');
```

- відкрити файл (зробити його активним, приготувати до роботи)

```
reset (f); {для читання}
```

```
rewrite (f); {для запису}
```

II етап: робота з файлом

```
read ( f, n ); { ввести значення n }
```

```
write ( f, n ); { записати значення n }
```

```
writeln ( f, n ); {з переходом на новий рядок}
```

III етап: закрити файл

```
close (f);
```

Робота з файлами

Особливості:

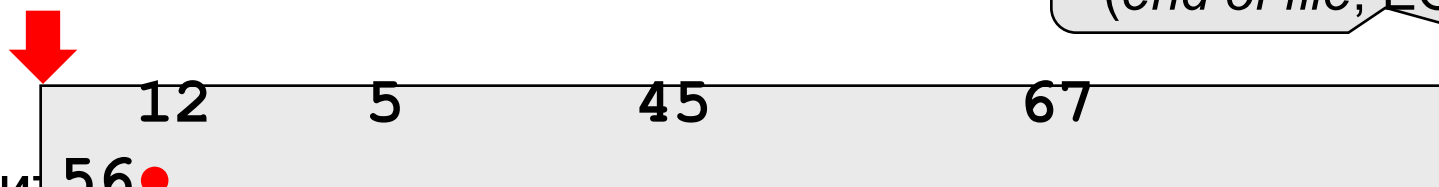
- ім'я файлу згадується тільки в команді `assign`, звернення до файлу іде через файлову змінну
- файл, який відкривається для читання, повинен **існувати**
- якщо файл, який відкривається на запис, існує, то старий вміст **знищується**
- дані записуються в файл у текстовому вигляді
- при завершенні програми всі файли закриваються автоматично
- після закриття файлу змінну `f` можна використовувати ще раз для роботи з іншим файлом

Послідовний доступ

- при відкритті файлу курсор встановлюється в початок

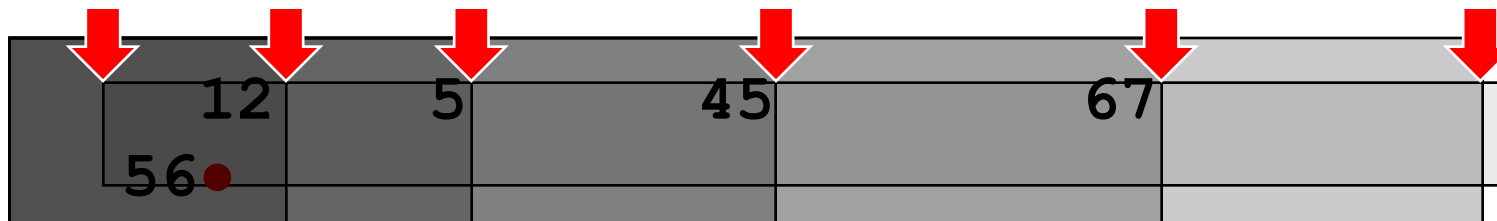
```
assign ( f, 'qq.dat' );  
reset ( f );
```

кінець файлу
(*end of file*, EOF)

- читання виконується з тєї позиції, де стоїть курсор
- після читання курсор зміщується на перший непрочитаний СИМВОЛ

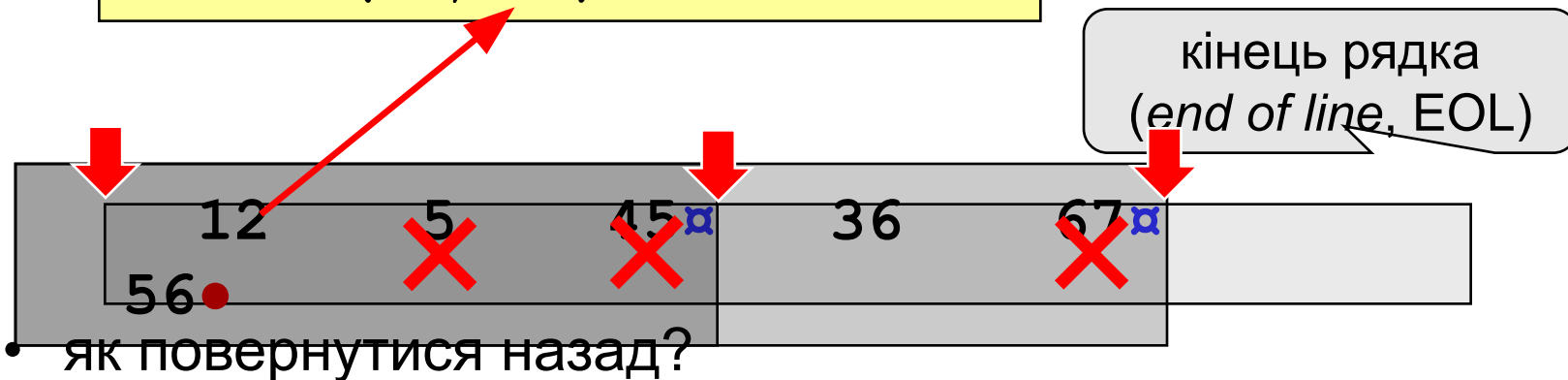
```
read ( f, x );
```


Послідовний доступ

- читання до кінця рядка

```
readln ( f, x );
```



```
close ( f );
```

```
reset ( f ); { почати з початку }
```

Приклад

Задача: в файлі `input.txt` записані числа (в стовпчик), скільки їх – невідомо. Записати в файл `output.txt` їх суму.

Чи можна обійтися без масиву?

Алгоритм:

1. Відкрити файл `input.txt` для читання.
2. `S := 0;`
3. Якщо чисел не залишилося, перейти до кроку 7.
4. Прочитати наступне число в змінну `x`.
5. `S := S + x;`
6. Перейти до кроку 3.
7. Закрити файл `input.txt`.
8. Відкрити файл `output.txt` для запису.
9. Записати в файл значення `S`.
10. Закрити файл `output.txt`.

ЦИКЛ З УМОВОЮ
«ПОКИ Є ДАНІ»

Програма

```
program qq;  
var s, x: integer;  
    f: text;  
begin  
    assign(f, 'input.txt');  
    reset(f);  
    s := 0;  
    while not eof(f) do begin  
        readln(f, x);  
        s := s + x;  
    end;  
    close(f);  
    assign(f, 'output.txt');  
    rewrite(f);  
    writeln(f, 'Сума чисел ', s);  
    close(f);  
end.
```

логічна функція,
повертає **True**, якщо
досягнуто кінець файлу

запис результату у
файл **output.txt**

Завдання

В файлі `input.txt` записані числа, скільки їх – невідомо.

"4": Знайти середнє арифметичне всіх чисел і записати його в файл `output.txt`.

"5": Знайти мінімальне і максимальне число і записати їх в файл `output.txt`.

Опрацювання масивів

Задача: в файлі `input.txt` записані числа (в стовпчик), скільки їх – невідомо, але не більше 100. Переставити їх в порядку зростання і записати в файл `output.txt`.

Чи можна обійтися без масиву?

Проблеми:

1. для сортування потрібно утримувати в пам'яті всі числа одночасно (масив);
2. скільки чисел – невідомо.

Розв'язання:

3. виділяємо в пам'яті масив з 100 елементів;
4. записуємо прочитані числа в масив і рахуємо їх в змінній N ;
5. сортуємо перші N елементів масиву;
6. записуємо їх в файл.

Читання даних в масив

Глобальні змінні:

```
var A: array[1..100] of integer;  
    f: text;
```

Функція: вводить масив, повертає кількість елементів

```
function ReadArray: integer;  
var i: integer;  
begin  
    assign(f, 'input.txt');  
    reset(f);  
    i := 0;  
  
    while (not eof(f)) and (i < 100) do begin  
        i := i + 1;  
        readln(f, A[i]);  
    end;  
  
    close(f);  
    ReadArray :=  
        i;  
end;
```

цикл закінчується, якщо
досягнутий кінець файлу
або прочитано 100 чисел

Програма

```
program qq;  
var A: array[1..100] of integer;  
    f: text;  
    N: integer;  
    function ReadArray: integer;  
        ...  
    begin  
        N := ReadArray;  
        ... { сортування перших N елементів }  
        assign(f, 'output.dat');  
        rewrite(f);  
        for i:=1 to N do  
            writeln(f, A[i]);  
        close(f);  
    end.
```

вивід відсортованого
масиву у файл

Завдання

В файлі `input.txt` записані числа (в стовпчик), відомо, що їх не більше 100.

"4": Відсортувати масив по спаданню останньої цифри і записати його в файл `output.txt`.

"5": Відсортувати масив по зростанню суми цифр і записати його в файл `output.txt`.

Опрацювання текстових даних

Задача: в файлі `input.txt` записані рядки, в яких є слово-паразит "*коротше*". Очистити текст від мусора і записати в файл `output.txt`.

Файл `input.txt` :

Мама, коротше, мила, коротше, раму.

Декан, коротше, пропив, коротше, бутан.

А роза, коротше, упала на лапу, коротше, Азора.

Кожний, коротше, мисливець бажає, коротше, знати, де

...

Результат - файл `output.txt` :

Мама мила раму.

Декан пропив бутан.

А роза упала на лапу Азора.

Кожний мисливець бажає знати, де сидить фазан.

Обробка текстових даних

поки не закінчилися дані

Алгоритм:

1. Прочитати рядок з файлу (`readln`).
2. Знищити всі слова "*коротше*," (`Pos`, `Delete`).
3. Перейти до кроку 1.

Опрацювання рядка `s`:

```
repeat
  i := Pos(' , коротше , ' , s);
  if i <> 0 then Delete(s, i, 9);
until i = 0;
```

шукати " , коротше , "

знищити 9 символів

Особливості.

потрібно одночасно тримати відкритими два файли (один в режимі читання, другий – в режимі запису).

Робота з файлами

```
program qq;  
var s: string;  
    i: integer;  
    fIn, fOut:  
        text;  
begin  
    assign(fIn, 'instr.txt');  
    reset(fIn);  
    assign(fOut, 'outstr.txt');  
    rewrite(fOut);  
    ... { опрацювати файл }  
    close(fIn);  
    close(fOut);  
end.
```

файлові змінні

відкрити файл для читання

відкрити файл
для запису

Повний цикл опрацювання файлів

поки не досягнутий кінець файла

```
while not eof(fIn) do begin
```

```
  readln(fIn, s);
```

опрацювання рядка

```
  repeat
```

```
    i := Pos(' , коротше , ' , s);
```

```
    if i <> 0 then
```

```
      Delete(s, i, 9);
```

```
  until i = 0;
```

```
end;
```

запис "очищеного"
рядка

Завдання

В файлі `input.txt` записані рядки, скільки їх – невідомо.

- "4": Замінити всі слова "коротше" на "в загальному" і записати результат у файл `output.txt`.
- "5": Вивести в файл `output.txt` тільки ті рядки, в яких більше 5 слів (слова розділені одним пропуском).

Кінець фільму
